

Основні моделі взаємодії президента й парламенту в контексті особливостей положення парламентських партій в політичному просторі

Аналізуються різні форми та системи правління. Розглядаються основні критерії, які визначають ефективність взаємодії всіх гілок влади, а також міститься аналіз особливостей взаємодія президента із парламентом, виходячи із місця різних політичних партій в парламенті.

Ключові слова: форма правління, влада, президент, парламент, партія, опозиція.

Одним із критеріїв ефективності та стабільності державної влади виступає дієва, стійка та плідна взаємодія всіх гілок влади. В країнах, де побудована чітка модель взаємовідносин органів держави, спостерігається зростання довіри громадян до влади. В Україні ж протягом останнього року, за дослідженнями соціологів, рівень довіри до всіх державних інституції постійно знижується. Згідно опитування, здійсненого на замовлення Лабораторії законодавчих ініціатив в межах щомісячного дослідження «Омнібус» (Omnibus) компанією TNS в Україні у серпні 2011 року, рівень довіри до Президента знизився на 14.8 %, Верховної Ради – на 4.7 %, Кабінету Міністрів – на 10 %, судів - на 6 %, порівняно із вереснем 2010 року [1]. Результати дослідження свідчать про загальне незадоволення громадян роботою органів державної влади, а також про необхідність подальших кроків у пошуку оптимальної моделі взаємодії всіх гілок влади.

Досвід держав з парламентською формою правління, зокрема – у сфері правового регулювання взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади становить не аби яку цінність для України, враховуючи неефективність такої взаємодії в нашій країні. У зв'язку з цим доцільно визначити, за якими критеріями розглядувані у даному дослідженні країни були віднесені до

«парламентських республік». Як відзначає В. Шаповал, ознаками парламентських форм правління є:

- 1) здійснення повноважень глави держави і глави уряду різними особами;
- 2) обмеженість владних повноважень глави держави і віднесеність реальної компетенції у сфері виконавчої влади до уряду та його глави;
- 3) формування уряду парламентом за суто номінальної участі глави держави;
- 4) формальна політична відповідальність уряду (колективна та індивідуальна) перед парламентом;
- 5) право глави держави розпустити парламент контролюється урядом;
- 6) контрасигнування актів глави держави главою уряду та (або) відповідним міністром. Через особливість предмета дослідження доцільно проаналізувати варіанти розподілу владних повноважень між президентом і парламентом, які втілені в різновидах форм правління [2, с. 129].

Сучасна політична наука розуміє під формою правління організацію вищих органів влади в державі і виділяє, відповідно до даного критерію, два типи – монархію та республіку. Основна різниця між ними в порядку визначення вищої посадової особи держави. Монархія характеризується принципом спадковості владних повноважень і не залежить від волевиявлення виборців. Як відомо, монархія може бути абсолютною або конституційною. Абсолютна монархія не передбачає наявності в державі органів представницької влади, заснована на єдиноначальності глави держави, здобуває владу в спадщину, і характеризується відсутністю конституційного устрою. Конституційний тип монархії припускає введення обмежень повноважень монарха завдяки наявності елементів конституційного устрою. Монарх, у цьому випадку, наділений переважно представницькими функціями, реальні владні повноваження сконцентровані в руках іншого вищого органу. Найпоширенішим видом конституційної монархії стала парламентська монархія, що припускає провідну роль уряду, який формується парламентом. Однак, поряд з парламентським, правомірно виділяти дуалістичний вид конституційної монархії. Його зміст в одночасному існуванні

монарха та парламенту. При цьому монарх наділений виконавчими та частиною законодавчих функцій.

Республіка як форма правління, навпроти, відрізняється виборчим принципом вищих органів влади, а її типи розрізняються між собою відповідно до критерію розподілу владних повноважень між органами влади, що персоніфікують ті або інші політичні інститути. Відповідно до цього критерію, в науці виділяють президентський і парламентський типи республіканської форми правління. Оскільки предметом даного дослідження є взаємини президента та парламенту в сучасній Україні, найбільше значення в його контексті має розгляд різновидів республіки, тому що саме вони, на відміну від монархії, сполучають у собі дихотомію аналізованих у роботі інституціональних утворень.

Інститут президентства може функціонувати в умовах парламентської республіки, так само як і інститут парламентаризму – у республіці президентської. У зв'язку із цим можна використовувати поняття «системи правління». Дане формулювання найбільш цілісно відображає сукупність суб'єктів влади й, до того ж, давно закріпилося в науковому обігу. Прийнято виділяти президентську, парламентську та президентсько-парламентську або змішану системи правління. Випадки превалювання одного з інститутів в рамках однієї системи правління можна пояснити факторами історичного розвитку окремих держав та геополітичного положення [3, с. 327]. У цьому контексті своє пояснення знаходить динаміка географічного поширення форм організації влади з домінуванням у кожній з них того або іншого інституту.

Етимологія слова «президент» сходить до латинської мови, і буквально воно означає «той, хто сидить попереду». До кінця XVIII століття цей термін не вживався в сучасному значенні, що припускає його визначення як вищої за своїм статусом посадової особи в масштабі держави [4].

Першою країною, де був введений пост президента і глави держави, стала США. В інших країнах, у той час влада мала монархічний характер і передавалася в спадщину. Франція та Швейцарія виявилися першими європейськими країнами, в яких з'явився пост президента, але все-таки

більшість держав, прийшли до цього в ХХ столітті. Масовому поширенню інституту президентства сприяла специфіка світового історичного розвитку. Післявоєнний етап новітньої історії включив події, які характеризувалися зростанням національно-визвольного руху, що було пов'язано із процесом розпаду колоніальних імперій. В результаті утворення деяких незалежних держав очевидною необхідністю стала організація політичного управління, яка виражена у встановленні верховної влади та конституційному закріпленні її повноважень. Закріплення президентства як форми організації влади стало альтернативним варіантом розвитку, у тому числі, і для держав, історія яких асоціювалася, з колоніальним гнітом. Нарешті, на рубежі 90-х років ХХ століття, в епоху «оксамитових революцій» перед дилемою формування інституту президентства стали й країни соціалістичного табору. Необхідність модернізації сформованого в них, на той момент, політичного устрою з метою поступової й цілісної інтеграції в розвинене світове співтовариство, носила об'єктивно виражений і неминучий характер, що виразилося в затвердженні нового, для цих країн, політичного інституту. Багато в чому, факти генезису подібних інституціональних форм у постсоціалістичному просторі свідчать про демонстративне прагнення до розвитку принципів демократії. Таким чином, у світовому масштабі процес інституціоналізації президентства розтягся практично на два сторіччя. Його результатом стало офіційне введення інституту в більшості країн Європи, Азії, Африки, Південної та Північної Америки.

У різних державах повноваження президента, регламентовані Конституцією, відрізняються по обсягу та характеру. Ці відмінності дають підстави для визнання наявності декількох видів або моделей президентства [5, с. 221]. Джерела американської моделі президентства, що згодом стала класичною, були закладені у 1787 році. В науці визначають чотири ознаки класичної президентської республіки, яка втілена в американському варіанті. В першу чергу, носій вищої виконавчої влади обирається всенародно шляхом прямого голосування або залучення колегії вибірників; по-друге – терміни повноважень носія верховної виконавчої влади та законодавчого органу

фіксовані й не залежать від ступеня довіри сторін; по-третє – обрана виконавча влада має прерогативу призначення уряду та визначення його складу. Четвертий критерій забезпечує певні Конституцією права президента в законодавчій сфері, формалізовані, зокрема, у праві вето. При цьому, надання главі держави обмежених певною мірою повноважень в аспекті законотворчості є гарантією перетворення в реальність програми, підтриманої населенням на президентських виборах [6, с. 78].

Зазначені вище критерії, що становлять базу американського президентства, реалізовані в деяких країнах Латинської Америки, Азії та Африки з певними коректуваннями, які сприяли збільшенню спектра президентських повноважень. Зокрема, афро-азіатський варіант інституту президентства, також як і конституційні порядки, що закріпилися на території Болівії, Колумбії, Гондурасу та багатьох інших країн, найчастіше мають авторитарний характер. Сформована ситуація обумовлена тим, що латиноамериканська та афро-азіатська моделі президентства, у цілому, вписуються в логіку процесу модернізації країн «третього світу». Зростання та наступне домінування в цих державах авторитарних настроїв представляються цілком закономірними явищами, і за оцінкою фахівців, пояснюються своїм збігом з тенденціями до економічної самостійності в Латинській Америці та досягненням політичної незалежності країнами Африки та Азії. Історичний досвід показує, що передумови до встановлення режимів авторитарної природи проявляються під час перехідних історичних періодів, при виникненні ідеологічної та владної альтернатив. Саме в такій ситуації в другій половині XX століття перебували країни «третього світу», проявившись у результаті в розпаді колоніальної системи в політичному, економічному та духовному вакуумі. Усвідомлення цінності звільнення з під колоніального гніту сприяло матеріалізації компенсаторної функції в особі влади. Із цієї причини варіант інституту президентства, що сформувався в більшості країн, що розвиваються, тяжіє до форми суперпрезидентства. Вона характеризується яскраво вираженими гіпертрофованими повноваженнями носія верховної влади. У цьому випадку, в

його руках виявляються гранично сконцентрованими вищі прерогативи виконавчої, законодавчої та судової гілок влади, які мають обмежене значення в реалізації державної політики. Фактично, суперпрезидентство тяжіє до законної форми диктатури, а в окремих країнах, наприклад, таких, як Заір, носій верховної влади оголошений довічним главою держави [7, с. 162].

У більшості західноєвропейських країн сформувався варіант інституту президентства, що одержав назву напівпрезидентства [8, с. 187]. Він припускає наявність у структурі виконавчої влади, крім президента, також пост прем'єр-міністра та наявність уряду. Головна риса, що характеризує напівпрезидентство, в наявності подвійної відповідальності уряду перед президентом і парламентом. Таким чином, на практиці поєднуються зусилля президентської влади та парламенту для здійснення контролю над урядом.

Характерним прикладом подібної моделі є тип президентства, що затвердився із прийняттям Конституції V Республіки у Франції в 1958 році. У французькому варіанті напівпрезидентства за вищою посадовою особою закріплюється тільки статус глави держави та верховного головнокомандуючого. При цьому статус глави виконавчої влади передається прем'єр-міністру, який, відповідно до Конституції, «направляє дії уряду» і повністю відповідає за роботу кабінету. Уряд, в свою чергу, визначає та проводить політику нації. Президент одноосібно призначає прем'єр-міністра, і разом з ним вони формують склад кабінету. У відносинах з парламентом президент займає пріоритетну позицію, що демонструє наявні в нього права накладення відкладеного вето на рішення парламенту та розпуску парламенту. Парламент не наділений законними повноваженнями, зміст яких зводився б до ініціації зсуву президента. Крім того, в рамках французького варіанту функціонування президентства як політичного інституту, глава держави наділений ексклюзивними повноваженнями в галузі міжнародної політики та введення надзвичайного стану в країні, в режимі якого він втрачає право розпуску парламенту. Система контролю над урядом з боку президента виражається в головуванні на засіданнях уряду та затвердженні його рішень; а з

боку парламенту – у можливості винесення йому вотуму недовіри. У цілому, практика президентсько-парламентської форми правління при V Республіці у Франції виявилася досить успішною, але випадки перемоги на виборах у законодавчі органи сил, які знаходяться в опозиції до президента протягом декількох електоральних циклів, стали певним сигналом до трансформації сталої системи, позначивши її кризу. Внаслідок успіху опозиції, своє практичне вираження одержала нова конституційна практика «співіснування», що демонструє тісну залежність інституціональної стабільності від співвідношення політичних сил [9, с. 98].

Таким чином, у подібній системі чергуються президентські та парламентські фази, які обумовлені залежно від підсумків голосування на виборах у відповідні органи влади. На президентській фазі президент і прем'єр-міністр належать до однієї політичної площини; парламентська фаза настає при розбіжності даної умови. В останньому випадку, президент поділяє владні повноваження із прем'єр-міністром, який підконтрольний парламенту. Ця теза пояснює правочинність визначення французького варіанту напівпрезидентства як президентсько-парламентської форми правління. Крім Франції, різні варіанти напівпрезидентства встановилися також в Португалії, Ісландії, Ірландії, Фінляндії та інших країнах.

Такі найпоширеніші моделі президентства як форми організації влади, втілені у світовій політичній практиці. Відповідно до них класифікуються й різновиди систем правління як президентських, суперпрезидентських і президентсько-парламентських. Очевидно, що повноваження президента в рамках розглянутих типів різні, а їх визначення та виявлення співвідношення; із прерогативами інших носіїв влади, у тому числі й парламентом, залежать від історичних традицій і специфіки політичного розвитку кожної з держав [10, с. 67].

У сучасному світі типовими парламентськими республіками є Німеччина, Греція, Італія та інші країни. Ця форма правління припускає процес формування уряду на парламентській основі і його формальній відповідальності перед

парламентом. Питання формування уряду, затвердження державного бюджету та вираження вотуму недовіри уряду перебувають під юрисдикцією парламенту. Таким чином, інститут парламентаризму при такій формі устрою державної влади з погляду ступеня значимості здійснюваних їм прерогатив перебуває в домінуючому становищі до інституту президентства. Особа, що обирається на конституційно закріплений пост президента, в умовах парламентської республіки здійснює свої повноваження за згодою уряду, що виконує функцію центральної ланки в системі устрою державної влади. Його роль близька до значення монарха в парламентській формі конституційної монархії та зводиться до виконання представницьких функцій. Особливість владної ієрархії при парламентській республіці проявляється в тому, що голова уряду, фактично, є першою особою в державі, незважаючи на те, що формально він не має статусу глави країни.

Роль партій у відносинах між президентом і парламентом представляється визначальною, як при парламентській, так і при президентській формах організації влади [11, с. 58]. Це обґрунтовано тим, що партія виконує посередницьку роль між президентом як главою держави й суспільством за допомогою своєї парламентської діяльності. Таким чином, очевидно, що система взаємодії інститутів президентства та парламентаризму заснована на діяльності партій, а показником її ефективності є функціонування партійної системи.

У сучасному розумінні політична партія являє собою групу осіб, організаційно згуртовану на добровільній основі за критерієм відповідності загальним політичним інтересам, цілям і ідеології. Варто відзначити, що, будучи недержавними за своєю природою, партії здатні до інституціоналізації, що дозволяє розглядати їх у контексті політичних інститутів. У своїй діяльності партія переслідує політичні цілі, прагне до влади, має підтримку мас [12, с. 131]. Структура партії припускає наявність розвинутої мережі регіональних відділень. Показником життєздатності партії є форма її участі у виборчому процесі.

Існують різні підходи до класифікацій партій. Партії можливо типологізувати за ідеологічною, соціальною, демографічною, етнічною та іншими підставами. В даному випадку найбільш цікавим є критерій відношення партії до правлячого режиму: доцільним є розгляд правлячих партій та опозиційних партій. Саме ці варіанти потенційно можуть бути реалізовані в політичній практиці сучасного політичного процесу.

Правляча партія є політичною силою, яка має більшість у парламенті, що підтримує офіційний курс і, саме головне, інституціонально пов'язана з верховною владою. У випадку, якщо правляча партія має конституційну більшість у парламенті, її правомірно визначати як правлячу партію домінантного типу. Партія може бути як монополюю правлячою, так і формувати навколо себе коаліцію, що складається з близьких їй за ідеологічними показниками суб'єктів, будучи при цьому лідером. Термін існування партії в статусі правлячої визначаються результатами виборів у парламент, у зв'язку із чим, в умовах конкурентного політичного процесу, очевидна циклічність зміни правлячих партій, яка обумовлена поточною кон'юнктурою. В політичних режимах, що передбачають відсутність принципу конкуренції в політичній боротьбі, правляча партія визначається автоматично, тому, що не існує альтернативних їй політичних сил. В окремих випадках, при політичних режимах, що визнають партійне різноманіття, ефект правлячої партії губиться через відсутність принципів партійної ідентифікації.

Що стосується «партії влади», то під цим терміном розуміється організаційно об'єднана група людей, яка підтримує політичний курс, проведений державною владою та інтереси політичної еліти. Як правило, «партія влади» має свою фракцію в парламенті, але не завжди має статус правлячої [13, с. 4]. У випадках, якщо вона такою не є, її центральним завданням стає прагнення стати правлячою. За часом свого існування «партії влади» - недовговічні утворення. Такі партії, як правило, виникають у період виборчих кампаній, вони або перетворюються в правлячі партії, здобуваючи перемогу на

виборах, або розпадаються, внаслідок провалу, що демонструє безглуздість їхнього подальшого функціонування.

Опозиційними є партії, що пропонують у своїх програмних установках альтернативу політичному курсу, який здійснюється офіційною владою. За своїм характером опозиція може бути твердою або м'якою, залежно від ступеня наявності, з її сторони, критики стосовно діючого режиму. Крайньою формою опозиції вважається непримиренна опозиція, принципи функціонування якої побудовані на повному неприйнятті реалізованого курсу. Роль опозиційних партій важлива тим, що їхня участь у виборчому процесі підтримує його конкурентну основу. Опозиційна партія, точно так само, як і «партія влади» теоретично має можливість стати правлячою.

Таким чином, класифікація політичних партій за критерієм їх відношення до офіційної влади демонструє, що динаміка зміни статусу партій свідчить про потенціал виникнення двох відмінних ситуацій в політичній практиці. І «партія влади», і опозиційна партія претендують на статус правлячої партії – відповідно, кожна з них може нею стати.

На основі представленої типології можна говорити про варіанти систем взаємодії між президентом і парламентом. У випадку здобуття статусу «партії влади», в країні формується система взаємодії між президентом та парламентом, заснована на тому самому підході до формування та реалізації державної політики. Така система містить у собі як переваги, так і недоліки. З одного боку, вона забезпечує консенсус серед її суб'єктів, а з іншого боку – позначає тенденцію до монополізації влади правлячим угрупованням, що сприяє підтримці стабільності в суспільному та політичному розвитку, але, у той же час, приводить до фактичної нейтралізації політичних опонентів і, внаслідок цього, тяжіє до заперечення конкуренції в політиці. При відсутності останнього аспекту система може функціонувати цілком ефективно. Судячи з політичної практики більшості країн, президент одночасно є й главою держави, і лідером правлячої партії. Партійність президента забезпечує додаткові гарантії відносно політичної стабільності. При цьому лідерство президента в партії аж ніяк не

припускає його керівної ролі в розгалуженому партійному апараті й, відповідно, надає йому відносну волю в проведенні політичного курсу. В ідеалістичному розумінні глава держави, що прямо асоціюється із правлячою партією, більшою мірою, сприймається масовою свідомістю як загальнонаціональний лідер. Внаслідок цього, правляча партія піддається інтеграції з державою як політичним інститутом [14, с. 328].

Дзеркальна ситуація складається в умовах затвердження варіанта взаємодії президента й парламенту, де статус правлячої партії закріплений за опозицією. В рамках подібного альянсу обидві сторони можуть мати серйозні розбіжності з питань реалізації політичного курсу в різних галузях життєдіяльності суспільства. Але, консолідація двох протилежностей може привести до успішного результату, виявивши таким чином, крайності у підходах до політичного розвитку. Ефективність успіху при реалізації подібної системи прямо залежить від бажання й здатності сторін до пошуку предметного діалогу. Принципова різниця такого варіанту, в порівнянні з попереднім, у відсутності в руках президента парламентської більшості. Масовою свідомістю, у цьому випадку, він сприймається як глава держави, змушений шукати компроміс із опозиційними силами, а не як лідер правлячої партії.

У випадку, якщо президент формально є безпартійним, така ситуація створює умови для спекуляцій на цьому ґрунті. Їх результати можуть виражатися, наприклад, у непередбачуваності електоральних переваг стосовно різних компонентів блоку зовні схожих політичних сил, що, у підсумку, сприяє створенню передумов до нестабільності. Подібна система припускає у своїй основі реалізацію тактики лавірування з боку президента стосовно сил, які знаходяться навколо нього, що також можна охарактеризувати як «режим консультацій». Не будучи членом ні однієї з партій, з метою заручатися підтримкою своїх починань, він формує власну парламентську більшість, не пов'язану з ним в інституціональному плані. Ефект правлячої партії, в даній системі, виявляється нейтралізованим, тому, що партійна ідентифікація великого значення в ній не має. Сили, які зосереджені в парламенті діляться на

тих, хто, у цілому, підтримує президентську політику, будучи при цьому пропрезидентськими силами, або виступають з її критикою, виконуючи функцію опозиції. Таким чином, в рамках системи, при якій президент безпартійний, парламентські сили поділяються на пропрезидентські і опозиційні, виходячи не із критерію партійної приналежності, а з показника відношення до політичного курсу, здійснюваного главою держави.

Таким чином, існує три основні різновиди систем взаємодії між президентом і парламентом. Головними критеріями є характер діяльності правлячої партії, партійний статус президента та особливості положення політичних сил в політичному просторі. З метою уточнення параметрів цієї класифікації слід вказати на індивідуальні характеристики розглянутих варіантів. Систему, при якій президент і правляча партія розділяють погляди, властиві одному політичному напрямку, можна назвати консенсусною, тому що дане визначення повною мірою відображає специфіку взаємин між президентом і парламентом, наявну в цьому випадку. Систему, побудовану на сполученні двох опозиційних сил, можна назвати компромісною, тому що взаємодія суб'єктів в її рамках здійснюється за принципом взаємних поступок. Систему, де президент безпартійний, і ефект правлячої партії у такий спосіб не проявляється, можна характеризувати як систему лавірування.

Представлена теорія розглядає системи взаємодії між президентом і парламентом в їх ідеалістичному сприйнятті, перенесеному на теоретичний рівень. Безумовно, кожний конкретний випадок індивідуальний і при розгляді різних ситуацій, що мають місце на практиці, буде відбуватися коректування наведеної тут концепції. Можна сказати, що політична партія є складеним компонентом держави, але займає стосовно неї положення, що постійно перетерплює зміни. Кульмінаційним етапом інтеграції партії в державу є додання їй статусу правлячої. Таким чином, формуються основи взаємодії між основними політичними інститутами: державою, президентством і парламентаризмом при особистій участі політичних партій.

Література

1. Матеріали дослідження Лабораторії законодавчих ініціатив, компанії TNS в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://parlament.org.ua/index.php?action=publication&ch_id=43
2. Шаповал В. М. Державний лад країн світу [Текст] / В. М. Шаповал. – К. : Укр. Центр Правових Студій, 1999. – 320 с.
3. Парламентаризм в Україні: теорія та практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України, 26 червня 2001 р. [Текст] / Верховна Рада України; Інститут законодавства / С. Б. Гавриш (ред.). – К., 2001. – 658 с.
4. Политическая энциклопедия / В 2 тт. – М.: Мысль, 1999. – Т. 2. – 701 с.
5. Скребец О. В. Практика применения института вето главы государства и стабильность политической системы Украины [Текст] / О. В. Скребец // Вестник СевГТУ: Сборник научных трудов. Выпуск 52. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2004. – С. 218-226.
6. Журавський В. Організація парламентів: питання порівняльного аналізу [Текст] / За ред. О. Ярмиша. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2001. – 136 с.
7. Журавський В. С. З історичного досвіду формування парламентаризму в Європі та Північній Америці [Текст] / В. С. Журавський // Вісник ун-ту внутр. справ. – 2000. – Вип. 12, ч. 1. – С. 159-166.
8. Жук Н. А. Парламент, Президент, уряд: через взаємопорозуміння до рівноваги [Текст] / Н. А. Жук. – Х. : Харків юридичний, 2007. – 319 с.
9. Керимов А. Д. Парламентское право Франции / А. Д. Керимов. – М.: Изд-во НОРМА, 1998. – 176 с.
10. Хутинаев И. Д. Институт президентства и проблема формы государства [Текст] / И. Д. Хутинаев. – М.: Юридическая литература, 1994. – 187 с.
11. Никитченко А. Н. Транснационализация демократии (Третья волна демократизации в свете теории международных отношений) [Текст] / А. Н. Никитченко // Политические исследования. – 1996. – № 5. – С. 53-69.

12. Джанда К. Сравнение политических партий: исследования и теория [Текст] / Современная сравнительная политология / Под ред. Г. В. Голосова и Л. А. Галкина. – М.: Изд-во МОНФ, 1997. – 378 с. – С. 84-143.

13. Дюверже М. Политические партии [Текст] / М. Дюверже. – М: Академический проект, 2000. – 558 с.

14. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий [Текст] / Перевод А. Л. Сидорова / Современная сравнительная политология. – М.: Изд-во МОНФ, 1997. – 378 с. – 324-333.

Ломжец Ю.В. Основные модели взаимодействия президента и парламента в контексте влияния парламентских партий. *Анализируются различные формы и системы правления. Рассматриваются основные критерии, определяющие эффективность взаимодействия всех ветвей власти, а также содержится анализ особенностей взаимодействия президента и парламента, исходя из места различных политических партий в парламенте.*

Ключевые слова: *форма правления, власть, президент, парламента, партия, оппозиция.*

Lomzhets Y. The basic model of interaction between the president and parliament in the context of the impact of the parliamentary parties. *In given article is analyzes the various forms and systems of government. Here we consider the basic criteria for determining the efficiency of interaction of all branches of government, as well as an analysis of characteristics of the interaction of the president and the parliament, based on the location of various political parties in parliament.*

Keywords: *form of government, power, president, parliament, the party opposition.*